

OBSAH

I. ODDÍL ZÁKLADNÍ POJMY A PŘÍSTUPY FORMÁLNÍ REPREZENTACE ZNALOSTÍ.....	13
1 ZNALOSTI V UMĚLÉ INTELIGENCI (LUKASOVÁ, HABIBALLA)	14
1.1 Znalosti a jejich formální reprezentace	14
1.1.1 Znalosti	15
1.1.2 Reprezentace znalostí a znalostní inženýrství	16
1.1.3 Jazyk formalizace znalostí	17
1.1.4 Znalosti o znalostech, formální ontologie	18
1.1.5 Sémantika a ontologie	19
1.2 Koncept a konceptualizace	19
1.2.1 Paradigma způsob vidění modelovaného světa	20
1.2.2 Objektové versus konceptové vidění světa	20
1.2.3 Konceptově orientovaný přístup reprezentace znalostí	21
1.2.4 Extenzionální a intenzionální sémantika konceptu	22
1.3 Epistemologie a formalizace ontologie	22
1.4 Formální dedukce a její automatizace	23
1.4.1 Sémantický a formální princip dedukce	24
1.4.2 Přímé a nepřímé formální důkazy	26
1.4.3 Sémantická korektnost a úplnost formálního systému	27
1.5 Dvě z nejužívanějších metod formální dedukce	27
1.5.1 Rezoluční důkazy	27
1.5.2 Tablové důkazy	28
1.5.3 Příklad rezolučního a tablového důkazu logického důsledku	30
1.6 Pravdivost tvrzení v uzavřeném světě	32
1.6.1 Uzavřený svět a princip negace selháním	33
1.6.2 Omezená použitelnost CWA	37
1.7 Monotónnost / nemonotónnost formální dedukce	37
1.8 Všeobecně sdílené znalosti	38
II. ODDÍL REPREZENTACE ZNALOSTÍ V NĚKTERÝCH NETRADIČNÍCH FORMÁLNÍCH SYSTÉMECH	41
2 DESKRIPTIVNÍ LOGIKA (LUKASOVÁ, VAJGL)	42
2.1 Konceptově orientované jazyky a deskripční logika	42
2.1.1 Asociativní sítě, rámce a konceptové jazyky	42
2.1.2 Deskripční logika a logika prvního řádu	43
2.1.3 Některé implementace deskripční logiky	43
2.2 Jazyky deskripční logiky	44
2.2.1 Jazyky L_{DL} a L_{DL1} deskripční logiky	44
2.2.2 Syntax jazyka deskripční logiky	44
2.2.3 Sémantika jazyka deskripční logiky	46
2.2.4 Subsumpce konceptů, hierarchie, konceptový svaz	47

2.3	Znalostní báze v deskripční logice.....	49
2.3.1	Terminologické znalostní systémy	49
2.3.2	Znalostní báze v DL, DL1	49
2.3.3	TBoxy znalostních bází	50
2.3.4	ABoxy znalostních bází	50
2.4	Rozhodování v deskripční logice DL, DL1	53
2.4.1	Splnitelnost konceptu a znalostní báze	54
2.4.2	Rozhodování splnitelnosti a subsumpce konceptů	55
2.4.3	Logický důsledek znalostní báze	56
2.4.4	Sémantické tablo v deskripční logice DL	56
2.5	Částečně rozhodnutelná deskripční logika DL1	60
2.5.1	Očekávané vlastnosti sémantiky jazyka L_{DL1}	60
2.5.2	Modifikovaná sémantika $\forall R.C$ v deskripční logice DL1	61
2.5.3	Přepisovací pravidla negací konceptů $\exists R.C$ a $\forall R.C$ v DL1	63
2.5.4	Tablový rozhodovací algoritmus v DL1	64
2.5.5	Tablové rozhodování splnitelnosti znalostní báz v DL1	66
2.5.6	Tablové důkazy logické platnosti a logického důsledku v L_{DL1}	67
2.5.7	Závěry o rozhodnutelnosti deskripční logiky DL	73
2.6	Gentzenovské důkazy v deskripční logice DL1	73
2.6.1	Tablový důkaz a duální gentzenovský důkaz	73
2.6.2	Generování gentzenovských teorií	76
2.7	Závěry k deskripční logice DL1.....	78
3	MODÁLNÍ K-LOGIKA (LUKASOVÁ).....	80
3.1	Syntax jazyka L_K	80
3.2	Sémantika jazyka L_K.....	81
3.2.1	Sémantika možných světů	81
3.2.2	Pravdivost a splnitelnost formulí modální logiky K	82
3.3	Formální systém výrokové modální K-logiky	84
3.3.1	Axiomy modálních logik	84
3.3.2	Odvozovací pravidla modální logiky	86
3.3.3	Sémantická korektnost a úplnost modální logiky K	87
3.4	Sémantické tablo modální K-logiky	88
3.4.1	Indexování možných světů a tablová odvozovací pravidla	88
3.4.2	Příklady modálních tablových důkazů	89
3.4.3	Další odvozovací pravidla	92
3.5	Závěry k modální logice K.....	94
4	NEMONOTÓNŇÍ LOGIKY (LUKASOVÁ, VAJGL).....	95
4.1	Nemonotónní budování teorie nad znalostní bází.....	95
4.1.1	Monotónnost budování teorie v systémech logiky prvního řádu	95
4.1.2	Charakteristické vlastnosti monotónních formálních systémů	97
4.1.3	Nemonotónnost teorií	99
4.2	Vývoj nemonotónních přístupů formální dedukce	99
4.2.1	Dva způsoby nemonotónní modifikace logiky prvního řádu	100
4.2.2	Reiterova modifikace default odvozovacími pravidly	100
4.2.3	Modifikace rozšířením jazyka v autoepistemické logice	103

4.2.4	Další možnosti modifikace rozšířením jazyka	104
4.2.5	Nemonotónnost založená na dědičnosti a specifičnosti předpokladů	106
4.3	Formalizace teorie v nemonotónních systémech	108
4.3.1	Význam konzistence v nemonotónních systémech	108
4.3.2	Konzistence z formálního hlediska	108
4.3.3	Budování teorií v nemonotónních systémech	111
4.3.4	Požadované vlastnosti nemonotónních systémů generujících teorie	112
4.3.5	Formalizace default teorie	113
4.3.6	Reiterova default-negace	114
4.4	Default důkazy jako argumenty	116
4.5	Závěry k nemonotónnosti	122
4.5.1	Přeferenční versus vysvětlovací přístup	122
4.5.2	Bochmanova zobecněná default relace důsledku	122
5	FUZZY LOGICKÉ SYSTÉMY (HABIBALLA)	124
5.1	Klasická a fuzzy matematika	124
5.1.1	Myšlenka fuzzy modelování	124
5.2	Struktury pravdivostních hodnot pro fuzzy logické systémy	127
5.2.1	Fuzzy množina	127
5.2.2	Základní fuzzy množinové operace	128
5.3	Vícehodnotová logika	131
5.3.1	Jazyk fuzzy logiky prvního řádu	131
5.3.2	Interpretace jazyka	132
6	NEKLAUZULÁRNÍ FORMÁLNĚ LOGICKÉ SYSTÉMY (HABIBALLA)	135
6.1	Klauzulární rezoluce	135
6.1.1	Rezoluční princip ve formálním usuzování	135
6.1.2	Klauzulární rezoluce a logické programování	144
6.2	Neklauzulární rezoluce ve dvouhodnotové logice	144
6.2.1	Strukturální analýza formule	144
6.2.2	Omezení unifikace proměnných	148
6.2.3	Obecná rezoluce pro logiku prvního řádu	149
6.3	Neklauzulární rezoluce v deskripční logice	149
6.3.1	Vnořené strukturální definice	150
6.3.2	Neklauzulární rezoluce pro deskripční logiku (GRDL)	152
6.4	Neklauzulární rezoluce pro fuzzy logiku	152
6.5	Deskripční logika a rezoluce	156

III. ODDÍL FORMÁLNÍ REPREZENTACE SÉMANTICKY STRUKTUROVANÝCH ZNALOSTÍ .....

7 REPREZENTACE ZNALOSTÍ V ASOCIATIVNÍCH SÍTÍCH (LUKASOVÁ) 160

7.1	Syntax jazyka asociativních sítí	160
7.1.1	Atomická tvrzení sítě	160
7.1.2	Jazyk asociativních sítí	163

7.2	Znalostní báze	164
7.3	Sémantika jazyka asociativních sítí	166
7.3.1	Denotační sémantika	166
7.3.2	Sémantická strukturovanost asociativní sítě	167
7.3.3	Pravdivost báзовých vektorů a sítí	167
7.3.4	Splnitelnost a platnost univerzálních sítí	168
7.3.5	Negace v asociativní sítí	168
7.4	Odvozování ze znalostníchází	170
7.4.1	Sémantická korektnost a úplnost odvozování v asociativních sítích	172
7.5	Řešení logických hádanek asociativními sítěmi	173
7.6	Návazností na asociativní sítě	176
8	REPREZENTACE ZNALOSTÍ KONCEPTUÁLNÍMI GRAFY (LUKASOVÁ)	178
8.1	Sowovy konceptuální grafy	178
8.1.1	Koncepty a jejich vztahy	179
8.1.2	Hierarchie typů a ontologie v konceptuálních grafech	183
8.1.3	Konceptový svaz	185
8.1.4	Znalostní báze	186
8.2	Konceptuální grafy a predikátová logika	186
8.3	Závěry o konceptuálních grafech	187
9	SÉMANTICKÝ WEB (LUKASOVÁ)	188
9.1	Univerzální informační prostor webu	188
9.2	Od syntaktického k sémantickému webu	188
9.2.1	Konsorcium W3C a jeho cíle	188
9.2.2	Web jako aplikace nad internetem	189
9.3	Idea a realizace sémantického webu	189
9.3.1	Vývoj popisu významu dat	191
9.3.2	Strojově srozumitelné informace, všobecně sdílená terminologie	191
9.3.3	Ontologie	193
10	FORMÁLNÍ ONTOLOGIE (LUKASOVÁ, TELNAROVÁ)	195
10.1	Od formátů výměny znalostí k ontologiím	195
10.1.1	Etapy vývoje ontologií	196
10.1.2	Reprezentace sémantické struktury domény třídami, stromy a svazy	197
10.1.3	Aristotelova a další stromové reprezentace kategorií	197
10.2	Mapy témat – Topic Maps (TM)	201
10.3	Ontologie a vize sémantického webu	202
10.3.1	Strojová čitelnost metadat webových dokumentů	202
10.3.2	Intenzionální definice sémantiky formálního jazyka	203
10.3.3	Sémantická strukturovanost doménových znalostí	203
10.3.4	Ontologie a informační / znalostní systémy	204

10.4	Znalosti a ontologie	205
10.4.1	Problémová nezávislost znalostí	205
10.4.2	Konceptuální úroveň modelování zájmové domény	206
10.4.3	Zamýšlená interpretace a možné světy	206
10.4.4	Od konceptualizace k implementaci báze znalostí	208
10.5	Ontologická konceptualizace	210
10.5.1	Ontologie, paradigma, abstrakce, metamodel, jazyk	210
10.5.2	Vlastnosti jazyka ontologické konceptualizace	213
10.5.3	Modelování datových schémat versus ontologické modely	214
10.6	Současné pojetí a přístupy formální ontologie	216
10.6.1	Trojí význam pojmu ontologie	216
10.6.2	Typy a hierarchie ontologií	217
10.6.3	Přístupy k doménové formální ontologii	219
10.7	Formální konceptová analýza a formální ontologie	220
10.7.1	Formální konceptová analýza dat	220
10.7.2	Formální koncept v daném kontextu	220
10.7.3	Uzávěrové vlastnosti konceptů	222
10.7.4	Konceptové grafy FCA	223
10.7.5	Dolování znalostí z konceptových svazů	228
10.7.6	Generátor konceptů	230
10.8	Konceptově orientovaný datový model	230
10.8.1	Konceptově orientované paradigma a model	230
10.8.2	Relační, objektově a konceptově orientovaný model	231
10.8.3	Syntax a sémantika konceptově orientovaného modelu	231
10.8.4	Konceptualizace zájmové domény	232
10.9	Lexikální přístup k tvorbě ontologií	236
10.9.1	Extrakce termínů a konceptů z textu	236
10.9.2	Extrakce taxonomických a jiných vztahů	237
10.10	Formální ontologická analýza	237
10.10.1	Filosoficko-lingvistické pojetí formální ontologie	237
10.10.2	Návrh formální ontologické analýzy Guarina a Weltyho	238
10.10.3	Meta-vlastnosti a jejich reprezentace	239
10.10.4	Definice meta-vlastností a jejich vztahů	239
10.10.5	Strukturální versus nestrukturální vlastnosti	244
10.10.6	Metodologie ontologické konceptualizace	244
10.10.7	Klasifikace druhů ontologických vlastností	245
10.10.8	Stratifikace	249
10.11	Ontologie vyšších úrovní	252
10.11.1	Obecnost a specifčnost v kontextu	252
10.11.2	Specifikace obecných kategorií	254
10.11.3	Obecná ontologie vyšší úrovně Russela a Norviga	255
10.11.4	Formát výměny znalostí KIF (Knowledge Interchange Format)	260
10.11.5	Soubor návrh ontologie nejvyšší úrovně	261
10.11.6	Obecný ontologický jazyk GOL (General Ontological Language)	264
10.11.7	CYC ontologie	265
10.11.8	WordNet	267
10.11.9	SUMO ontologie	268
10.11.10	Wikipedia a sémantika webových znalostí	268
10.12	Shrnutí a závěry k ontologiím	269

11	MODELY A JAZYKY (NEJEN) PRO SÉMANTICKÝ WEB (LUKASOVÁ, TELNAROVÁ)	272
11.1	Obecný datový model RDF	272
11.1.1	Metadata webových zdrojů	272
11.1.2	Nové principy v RDF modelování	273
11.1.3	Uniformní identifikace zdrojů	273
11.2	Abstraktní syntax modelu RDF	274
11.2.1	RDF – trojice a graf	274
11.2.2	Jmenné prostory	275
11.2.3	Způsoby reprezentace RDF grafu	276
11.3	Systém konceptů v RDF modelu	277
11.4	Základní koncepty	278
11.4.1	Koncept „zdroj“ rdf:Resource	278
11.4.2	Koncept „vlastnost“ rdf:Property	280
11.4.3	Koncept „tvrzení“ rdf:Statement	280
11.5	Koncepty definující schéma	280
11.5.1	Třídy a vlastnosti rdfs:Class, rdf:type, rdfs:subClassOf	280
11.5.2	Vlastnost rdfs:subPropertyOf	281
11.6	Utility	281
11.6.1	RDF kontejnery bag, sequence a alternative	281
11.6.2	Vlastnost utilita	283
11.6.3	Omezování zdrojů a vlastností	283
11.7	Specifikace tříd a vlastností v RDFS	284
11.7.1	RDFS typový systém tříd	284
11.7.2	Vlastnost rdf:Property v RDF modelu	287
11.7.3	Omezování vlastností doménou a oborem hodnot	288
11.8	Formální sémantika RDF	290
11.8.1	RDF jazyk prvního řádu	290
11.8.2	Interpretace slovníku RDFS	291
11.8.3	Prázdné uzly jako existenční proměnné	292
11.8.4	Interpretace bázevých grafů	293
11.8.5	Modely a logické důsledky RDF grafů	294
11.9	Slovník rdfV a jmenné prostory RDF	295
11.9.1	Zhmotnění tvrzení slovníku rdfV	296
11.9.2	Kontejnery slovníku rdfV	296
11.10	Slovník rdfsV	297
11.10.1	Sémantické podmínky RDFS interpretace slovníku V	297
11.10.2	Interpretace datových typů	301
11.11	Odvozovací pravidla	301
11.12	Ontologický jazyk webu OWL	304
11.12.1	RDF a OWL	304
11.12.2	OWL – deskripční logika pro sémantický web	305
11.12.3	Historie vývoje OWL	305
11.12.4	Podjazyky OWL	307
11.12.5	Reprezentace ontologie v jazyce OWL	307
11.12.6	Ontologie v OWL jako XML dokument systému Protégé	307

11.13	Ontologie a datové modelování.....	310
11.14	Zhodnocení přínosu RDF/OWL modelování	310
11.14.1	RDF datový model a jazyk OWL.....	310
11.14.2	Typické vlastnosti modelování v RDF/OWL.....	311
11.14.3	Výhody a nevýhody modelování RDF/OWL.....	312
11.15	Shrnutí a závěry k RDF/OWL modelování	312
12	DATOVÉ MODELOVÁNÍ A ONTOLOGICKÁ SÉMANTIKA (TELNAROVÁ)	314
12.1	Sémantický datový model jako nástroj integrace datových zdrojů.....	314
12.1.1	Sémantická datová integrace	314
12.1.2	Společný sémantický datový model	315
12.2	Mapování databázových schémat na společný model.....	315
12.2.1	Princip mapování sémantickým stromem	316
12.2.2	Architektura mapování.....	317
12.3	Relační databáze jako zdroj tvorby ontologií.....	319
12.3.1	Metody tvorby ontologií z databází.....	319
12.3.2	Ontologie nad relačním schématem	319
12.3.3	Požičení ontologie z relační databáze.....	320
12.3.4	Pravidla pro vytváření tříd.....	321
12.3.5	Pravidla pro vytváření vlastností	322
12.3.6	Pravidla pro vytváření hierarchií.....	324
12.3.7	Pravidla pro vytváření kardinalit.....	325
12.3.8	Pravidla pro vytváření instancí.....	325
12.3.9	Rámec pro budování ontologie z relační databáze.....	326
12.4	Shrnutí a závěry k datovému modelování a ontologické sémantice	327
RESUME	328	
LITERATURA.....	329	
REJSTŘÍK.....	341	